

I V O P E V A L E K

In memoriam

Nakon teške bolesti, od koje je posljednjih godina bolovao, umro je 9. siječnja 1967, u 74. godini života, nestor jugoslavenskih botaničara, akademik prof. dr Ivo Pevalek.

Akademik Ivo Pevalek rođen je 8. svibnja 1893. u Novigradu Podravskom kraj Koprivnice, od oca Franje i majke Barbare. Najveći dio ranog djetinjstva proveo je u Zagrebu, osnovnu školu, klasičnu gimnaziju i filozofski fakultet završio je također u Zagrebu. Godine 1916. postavljen je za demonstratora, 1917. promoviran je na čast doktora filozofije, a 1918, po završetku studija, za namjesnog učitelja u Botaničko-fiziološkom zavodu Filozofskog fakulteta u Zagrebu, gdje je zadužen za vođenje herbarske zbirke.

Godine 1919. na novoosnovanom Gospodarsko-šumarskom fakultetu, uz prof. dra V. Vouka (Opća botanika), preuzima predavanja iz Sistematike bilja, a školske godine 1922/23. preuzima samostalno, u svojstvu honorarnog docenta, sva predavanja iz botanike i rukovodstvo Zavoda za botaniku. Već slijedeće godine (1923) habilitira na Filozofskom fakultetu iz predmeta Sistematika i Geobotanika, godinu dana kasnije, 1924. god., izabran je za izvanrednog, a 1926. god. za redovitog profesora botanike na Gospodarsko-šumarskom fakultetu zagrebačkog Sveučilišta.

Kad se 1959. godine tadanji Poljoprivredno-šumarski fakultet podijelio na dva samostalna fakulteta — Poljoprivredni i Šumarski, prof. Pevalek prelazi u Šumarski fakultet, gdje u svojstvu redovitog profesora i predstojnika Zavoda za botaniku ostaje do školske godine 1962/63, kada je na temelju sveučilišnih zakona umirovljen zbog navršениh 70 godina života. Međutim, profesor Pevalek i dalje nastavlja svoju nastavno-naučnu aktivnost, ali ga podmukla bolest uskoro sprečava u radu, toliko da se već potkraj 1965. povlači u potpunu mirovinu.

Još kao gimnazijalac, prije I svjetskog rata, pokazuje I. Pevalek izraziti interes za prirodne nauke, tako da na studije dolazi sa solidnim i bogatim predznanjem iz toga područja, a pogotovo iz botanike. U mladom i poletnom učeniku čuvenih bečkih botaničara Wiesnera i Molischa — dru Vali Vouku — koji je po povratku iz Beča s mnogo entuzijazma prionuo modernizaciji botaničke nauke i sveučilišne nastave u Hrvatskoj, našao je I. Pevalek svoga prvog učitelja i voditelja u početnoj fazi naučnog razvoja. Zahvaljujući tome, sudjeluje još kao student, 1913. god., u naučnoj, četvrtoj po redu, plovidbi brodom »Vila Velebita« sjevernim dijelom Dalmacije. Slijedeće, 1914. god. nalazi se u Hidrobiološkoj stanici u Luncu, u toku zime 1921—22. radi u Botaničkom muzeju u Berlinu na dovršavanju radnje o cretovima u Hrvatskoj i Sloveniji, a nešto kasnije, 1926. god. prisustvuje fitocenološkom tečaju, što ga je u Bernini organizirao već tada poznati botaničar i fitocenolog J. Braun-Blanquet.

Na takvim, solidnim i širokim naučnim temeljima izgrađivao se naučni lik prof. Ive Pevaleka u dugom razdoblju od preko 50 godina.

U prvom, mogli bismo ga nazvati studentskom, razdoblju, uz izrazitu naklonost istraživanjima flore višega bilja, zahvaljujući utjecaju tada vrlo modernih taksonomsko-florističkih istraživanja u ovom dijelu Evrope (Schlosser i Vukotinović, Borbás, Hirc, Forenbacher, Gjurašin, Adamović, Beck-Mannagetta i mnogi drugi), prof. V. Vouk skreće pažnju svoga učenika prema nižim biljkama, u prvom redu prema gljivama, slično kao što je pažnju mladoga I. Horvata usmjerio prema nižim kormofitima — mahovinama. Iz tog perioda datira i Pevalekov prvenac »Vegetaciona snimka sjevernodalmatinskog otoka Silbe u mjesecu svibnju« (1914) te dva rada o flori gljiva (V. Vouk, I. Pevalek 1915, 1919).

Uskoro se I. Pevalek osamostaljuje i nalazi plodno polje rada u istraživanjima alga Hrvatske i Slavonije. Time počinje slijedeća, vrlo plodna — algološka faza — njegove naučne aktivnosti, koja u njegovoj publicističkoj djelatnosti dominira razdobljem od 1916—1930. Na tom polju dao je nauci nekoliko vrlo značajnih, a za floru algi sjeverozapadnoga dijela Jugoslavije i pionirskih radova (1916, 1919, 1923, 1924, 1925, 1925a, 1929). U tim radovima, uz popise i prikaze svih algi što ih je našao, posebnu pažnju posvećuje jednostaničnim zelenim algama skupine *Conjugatae*, i to prvenstveno predstavnicima porodice *Desmidiaceae*. Kao rezultat tih sustavnih istraživanja otkrio je veliki broj novih taksona dezmidijacea i detaljno ih opisao. Najveći njihov broj endemičan je za Hrvatsku i Sloveniju, gdje su otkrivene, pa je tako i na temelju algološko-florističkih istraživanja potkrijepio mnoge florno-genetske postavke, utvrđene na temelju kormofitskih flornih elemenata.

Istovremeno i paralelno istražuje I. Pevalek i cretove, pa ta istraživanja skoro i ne bismo mogli odvojiti od algoloških, jer su bila međusobno uvjetovana, a cretovi su u mladom Pevaleku pobudili interes već vrlo rano, o čemu svjedoči i jedan njegov raniji zapis: »Za moga boravka (1914) na Hidrobiološkoj postaji u Luncu (u Austriji) imao sam priliku da prvi put vidim cret i da se upoznam s njegovom florom i vegetacijom. Već se tada porodila u meni živa želja da istražim cretove u Hrvatskoj« (I. Pevalek, 1924 : 30).

Isto onako kako je istražujući alge upoznao cretove, zahvaljujući al-gama pobudio je u njemu interes i problem fitogenog stvaranja sedre. Radeći na tom, također duži niz godina, u razdoblju od 1924—1935, ulazi u treću, za njegov naučni rad vrlo važnu fazu, obilježenu problematikom vezanom uz razvoj i život biljaka sedrotvoraca te stvaranjem sedre. U istraživanjima i radovima koji su uslijedili (I. Pevalek, 1925, 1935, 1938) proučio je genezu, razvoj, dinamiku i morfologiju sedre i važnost biljaka

IVO PEVALEK 1893—1967

sedrotvoraca u izgradnji jednoga od specifičnih krških fenomena kod nas. Kao rezultat slijede i radovi o zaštiti tih i mnogih drugih prirodnih ljepota i rijetkosti kojima naša zemlja obiluje.

I kada je čovjek-tehničar, ne osjećajući da na prvi pogled hladne i blatne močvare na jednoj strani ili sivi neugledni kamen na drugoj žive svojim specifičnim životom, a taj život ovisi o vodi, posegnuo za tim izvorom života da ga iskoristi za pokretanje turbina ili na drugi neki način, digao je I. Pevalek glas naučenjaka i rodoljuba: »Prije dvadeset godina podignuta je elektrana na Burgetima... Gutanjem vode te elektrane gotovo je posve osušen popularni slap koji se vidi iz Velike Poljane. Većina prolaznika turista nije od Plitvica i ništa više vidjela do toga slapa. Danas tim slapom za vrijeme prosječnih vōda samo curka voda. Pa ipak se traži kod izbora lokacije novog hotela vizura na taj bivši slap. Traži se vizura na našu sramotu«, ili malo dalje: »... i prekrasni Skradinski buk nije više ono što je nekoć bio. Elektrana koja se nalazi podno

toga slapa s lijeve strane Krke guta od novijeg doba punim kapacitetom vodu, tako da je donji dio toga buka osušen. Prije se na kilometre čula buka vode (pa odatle i ime tome slapu), a sada je buk umuknuo«. (I. Pevalek 1953 : 29).

Prof. I. Pevalek je svojim velikim autoritetom uspio umnogome pridonijeti maksimalnom mogućem očuvanju Plitvičkih jezera, pa su ona proglašena, najvećim dijelom njegovom zaslugom, nacionalnim parkom. U znak zahvalnosti i priznanja podignuta mu je, u spomen i čast, podno veličanstvenoga Galovačkog buka spomen-ploča s njegovim, u reljefu izrađenim likom.

Istraživanja flore višeg bilja u Hrvatskoj započeo je I. Pevalek također još za studentskih dana i razmjerno brzo stekao glas jednoga od najboljih poznavalaca naše flore. Iako je sakupio golemi herbarski materijal i izradio nacrt opsežnog djela o hrvatskoj flori, nije se ta »fanerogamska« floristička faza njegove aktivnosti adekvatno odrazila u njegovom naučno-publicističkom opusu. Od većega broja radova o toj problematici, u razdoblju od 1916—1952. ističu se uglavnom samo dva veća i to »Vaskularna flora otoka Dugi i Kornati« iz 1930. i »Prilog poznavanju oblika *Gentiana crispata*« iz 1936 godine.

U dugom vremenskom razdoblju, vršeći sustavna floristička istraživanja, prošao je i dobro upoznao svaki i najudaljeniji kutak naše zemlje, pa je uvidjevši opasnost što prijete mnogom rijetkom i za nauku važnom bilju, poduzimao najrazličitije mjere za njegovu zaštitu. U tom cilju piše niz popularnih članaka i stručnih rasprava u različitim časopisima i upozorava na svaku rijetku i ugroženu biljku. Svojim neumornim i bezgraničnim zalaganjem za što sveobuhvatniju zaštitu svih prirodnih rijetkosti i znamenitosti kod nas, prof. I. Pevalek prihvaća se rada u bezbrojnim komisijama za zaštitu spomenika prirode.

»Kada je za prošloga rata trebalo braniti Maksimir od okupatora i njegovih pomagača, prof. Pevalek se među prvima založio za naš stari Maksimir. Kada je poslije rata trebalo odrediti osnovne smjernice u pravcu uređivanja naših najljepših parkova i pejzažnih objekata, kao što su to park Maksimir i park Opeka, kao što su to naši nacionalni parkovi: Plitvička jezera, Risnjak, Paklenica i dr., kao što su to park-šumice na Brionima, park-šuma Medvednica i dr., bilo je pri tom odlučno mišljenje prof. Pevaleka.« (M. Anić, 1967 : 263, Šumarski list 91/5—6, Zagreb).

U želji da proširi svoje znanje i stekne nova iskustva, poduzima mnogo naučna putovanja, bilo sam ili kao učesnik organiziranih skupova, diljem Evrope i Sjeverne Afrike. Još kao gimnazijalac boravi na Siciliji i uspinje se na Etnu, a nedugo iza toga i na Monte Baldo, što se iznad Lago di Garda uzdiže na granici Italije i Švicarske. Tu ga je poslužila rijetka sreća, jer susreće prilikom botaniziranja poznatog profesora botanike iz Berlina P. Aschersona. God. 1924. sudjeluje na Sveslavenskom kongresu geografa i etnografa u Pragu. G. 1928. sudjeluje kao član ekspedicije J. Braun-Blanqueta na istraživanjima jednog dijela sjeverne Afrike. Tu mu se pružila prilika da proputuje Alžir, Tunis, Maroko i dio Sahare.

Još iste godine, u okviru Internacionalne biljnogeografske ekskurzije (IPE), putuje u Poljsku, a odavle u Čehoslovačku, gdje se, među ostalim, popeo na Veliku Tatru, poznate planinske ogranke Karpata. God. 1931. u okviru iste ekskurzije upoznaje i Rumunjsku, naročito područje prostrane dunavske delte. God. 1934. učestvuje na Limnološkom kongresu u Beogradu, 1953. drži na I kongresu biologa Jugoslavije u Zagrebu značajno predavanje o zaštiti prirode kod nas (I. Pevalek, 1955), god. 1957. prisustvuje kongresu Internacionalne unije za zaštitu prirode (UIPN) u Danskoj, a 1958. u Berlinu zasjedanju o zaštiti prirode istočnih zemalja.

Nagli naučni razvoj prof. I. Pevaleka uočili su njegovi suradnici razmjerno rano, pa je već s 34 godine izabran, na prijedlog prof. V. Vouka, godine 1927. za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, koju je čast uživao do 1941, kada mu je uskraćena. Ponovno je postao član toga najvišeg naučnog zbora kod nas mnogo godina kasnije, kada je 1960. izabran za redovnog člana u Odjelu za prirodne nauke.

Naučni lik akademika prof. dra Ive Pevaleka ne bi bio potpun kad se ne bi istakla njegova višegodišnja plodna pedagoška djelatnost. U tom pogledu treba prvenstveno istaknuti njegov velik interes za svoje mlađe suradnike i učenike, na koje je u svakoj prilici prenosio svoje veliko naučno iskustvo. Dobar dio današnjih naučnih radnika na području botanike i srodnih primijenjenih disciplina u okviru poljoprivrednih i šumarskih fakulteta u našoj zemlji (vrtlarstvo, dendrologija, anatomija drva, fitopatologija) odgojio je ili potaknuo na rad prof. dr Ivo Pevalek. Kao predsjednik ili član mnogih ocjenjivačkih komisija disertacionih radnji, odnosno voditelj mnogih disertacija na poljoprivrednim i šumarskim fakultetima u našoj zemlji, aktivno je utjecao na tok i smjer uzdizanja botaničkih i njima srodnih naučnih kadrova.

Najdragocjenije priznanje za plodan naučno-pedagoški opus na polju botaničke nauke dobio je akademik prof. dr Ivo Pevalek 1960, kad je ukazom Predsjednika Republike odlikovan Ordenom rada II reda. Time mu se naša zajednica odužila za častan i značajan dugogodišnji rad visoke naučne kvlitete, koji je poput kamena uzidan u zgradu svjetske botaničke nauke.

IVO TRINAJSTIĆ

POPIS RADOVA AKADEMIKA IVE PEVALEKA

I. Naučni radovi

1. Vegetaciona snimka sjevernodalmatinskog otoka Silbe u mjesecu maju. (Vegetationsskizze der norddalmatinischen Insel Silba im Monate Mai.) Nastavni vjesnik XXIII, 350-356, Zagreb 1914.
2. *Sisyrinchium angustifolium* u Hrvatskoj. (*Sisyrinchium angustifolium* in Kroatien.) Prirodoslovna istraživanja 7, 1—2, Zagreb 1915; Bulletin des travaux II, 1. Zagreb 1916.

3. Prilog poznavanju gljiva zagrebačke okoline. (Ein Beitrag zur Kenntnis der Pilzflora der Umgebung von Zagreb.) Prir. istraž. Jugosl. akad. 6, 17—25, Zagreb 1915. (zajedno s V. Voukom). Bulletin des travaux IV, 51—52, Zagreb 1915.
4. O biologiji i geografskom rasprostranjenju alga u sjevernoj Hrvatskoj. (Zur Kenntnis der Biologie und der geographischen Verbreitung der Algen in Nordkroatien.) Prir. istraž. Jugosl. akad. 8, 25—55, Zagreb 1916; Bulletin des travaux V. 121—132, Zagreb 1916.
5. Prilog poznavanju bazidiomiceta sjeverne Hrvatske. (Ein Beitrag zur Kenntnis der Basidiomyceten Nordkroatiens.) Prir. istraž. Jugosl. akad. 8, 18—24, Zagreb 1916 (zajedno s V. Voukom); Bulletin des travaux V. 120—121, Zagreb 1916.
6. Prilog poznavanju alga Hrvatske i Slavonije. (Ein Beitrag zur Kenntnis der Algen Kroatiens und Slawoniens.) Prir. istraž. Jugosl. akad. 14, 155—162, Zagreb 1919; Bulletin des travaux XI/XII. 61—62, Zagreb 1919.
7. O šafranu *Crocus vittatus* Schloss et Vukot. (Über *Crocus vittatus* Schloesser u. Vukotinović.) Glasnik Hrv. prir. društva XXXIV, 1, 39—44, Zagreb 1922.
8. Prilog poznavanju epizojskih vrsti roda *Characium*. (Ein Beitrag zur Kenntnis der epizoischen Species des Genus *Characium*.) Glasnik Hrv. prir. društva XXXV, 1/2, 115—117, Zagreb 1923.
9. Geobotanička i algološka istraživanja cretova u Hrvatskoj i Sloveniji. (Geobotanische und algologische Erforschung der Moore in Kroatien und Slovenien.) Rad Jugosl. akad. 230, 29—117, Zagreb 1924; Bulletin des travaux XIX/XX, 25—38, Zagreb 1924.
10. Le travertin phytogène des Lacs Plitvice. (Fitogeni travertin Plitvičkih jezera.) Comptes rendus du Ier Congrès des géographes slaves, Prague 1924, (1926), 208;
11. Prilog poznavanju naših breza (Ein Beitrag zur Kenntnis Birken.) Farmaceutski vjesnik XIV, 662—665, Zagreb 1924;
12. Prilog poznavanju alga Jezera i Poljane kod Dednog polja u Julijskim Alpama. (Ein Beitrag zur Kenntnis der Algen von Jezera und Poljane bei Dedno polje in den Julischen Alpen.) Nuova Notarisia XXVI, 283—295, Padova 1925.
13. Oblici fitogenih inkrustacija i sedre na Plitvičkim jezerima i njihovo geološko znamenovanje. (Die Formen von den phytogenen Inkrustationen des Travertins an Plitvicer Seen und ihre geologische Bedeutung.) Glasnik Hrv. prir. društva XXXVIII—XXXIX, 101—110, Zagreb 1925.
14. Oblici vrste *Laserpitium peucedanoides* L. (Die Formen von *Laserpitium peucedanoides* L.) Acta botanica I, 115—120, Zagreb 1925.
15. Prilog poznavanju alga Kamniških Alpa. (Ein Beitrag zur Kenntnis der Algen in den Steiner Alpen.) Glasnik Hrv. prir. društva XXXVI, 127—131, Zagreb 1925.
16. Prilog poznavanju slatkovodnih alga otoka Krka. (Contribution to the fresh-water algae of the Croatian Island Krk.) Acta botanica IV, 1—16, Zagreb 1929.
17. Prilog poznavanju dezmidijaceja Julskih Alpa. (Ein Beitrag zur Kenntnis Desmidiaceen der Julischen Alpen.) Godišnjak Sveučilišta, 446—472, Zagreb 1929/1930.
18. Vaskularna flora otočja Dugi i Kornati. (Die vaskuläre Flora der Insel Dugi und Kornati.) Prir. istraž. Jugosl. akad. XVI, 119—158, Zagreb 1930; Bulletin des travaux XXIV, 37—44, Zagreb 1930.
19. Novo nalazište saponike *Saponaria bellidifolia*. (Ein neuer Fundort von *Saponaria bellidifolia*.) Zbornik III kongresa slav. geografa, 113, Beograd 1930.

20. Der Travertin und die Plitvicer Seen. (Travertin i Plitvička jezera.) Verhandl. d. Intern. Vereinig. f. Limnologie Bd. VII, 165—181, Beograd 1935.
21. Prilog poznavanju oblika *Gentiana crispata*. (Ein Beitrag zur Kenntnis der Formen von *Gentiana crispata*.) Glasnik Hrv. prir. društva XLI—XLVIII, Zagreb 1936.
22. Biodinamika Plitvičkih jezera i njena zaštita. (Biodynamik der Plitvicer See und ihr Schutz.) Zaštita prirode, 1—2, Zagreb 1938.
23. *Dichrocephala sonchifolia* nov pripadnik zagrebačke flore. Biol. glas. 1, 13—16, Zagreb 1947.
24. Dvije adventivne araceje u južnoj Dalmaciji. (Zwei adventive Araceen in Süddalmatien.) Godišnjak Biološkog instituta u Sarajevu, god. V (1952), sv. 1—2 (Spomenica Karlu Mály-u), 331—334, Sarajevo 1953.
25. Zaštita prirode s osobitim obzirom na Plitvička jezera i Krku. (Der Naturschutz in Jugoslawien mit besonderer Berücksichtigung der Plitvicer Seen und des Krkaflusses.) Biol. glas. 7, (1953), Zagreb 1955.
26. Biodinamika Plitvičkih jezera i njena zaštita. (The biodynamics of the lakes of Plitvice and their protection.) II izdanje. Plitvička spomenica, 275—293, Zagreb 1958.
27. Sur les plantes rares et menacées de la région méditerranéenne de la Yougoslavie. Comptes rendus de la Réunion Technique d'Athènes d'U. I. C. N. V, 166—167, Bruxelles 1959.

II. Popularni članci i stručne rasprave

1. Zaštita prirode. (Naturschutz.) Planinarski kalendar I, Zagreb 1924.
2. O zaštiti bilja u Zagrebačkoj okolini. Planinarski kalendar II, Zagreb 1925.
3. Stjepan Gjurašin, Ein Nachruf. (U spomen Stjepanu Gjurašinu.) Acta botanica X, 5—8, Zagreb 1935.
4. Svi botanički članci, Leksikon Minerva, Zagreb 1936.
5. Zaštita bilja. (Pflanzenschutz.) Zaštita prirode I, 1—9, Zagreb 1938. (zajedno sa I. Horvatom.)
6. Hrvatska enciklopedija: Zagreb 1941: I. 24, 25, 35, 37, 70, 82, 84, 96, 123, 232, 283, 302, 335, 347, 357, 430, 467, 486, 659, 755, 762; II. 34, 131, 257, 290, 291, 310, 337, 398, 400, 445, 468, 589, 667; III. 89, 176, 183, 194, 212, 230, 238, 253, 273, 313, 396, 799; IV. 13, 46, 76, 93, 220, 430, 558, 581, 584, 598, 663; V. 1, 157, 276, 412, 546.
7. Vladimir Škorić. (Nécrologue, Résumé en français.) Biol. glas. 1, 156—157, Zagreb 1947.
8. Sedrotvorci, sedra i biodinamika. Krka i problemi njene zaštite. Konzervatorski zavod NR Hrvatske, str. 15—30, Zagreb 1953.
9. Prikaz i stanje sedre na Krki. Krka i problemi njezine zaštite. Konzervatorski zavod NR Hrvatske, str. 31—41, Zagreb 1953.
10. Slap Plive u Jajcu na samrti. (La cascade de la Pliva en agonie.) Naše starine III, 269—273, Sarajevo 1956.
11. Sedreno područje Une u Martin-Brodu i pitanje njegove zaštite. (Le territoire de travertin de l'Una à Martin-Brod et les problèmes que pose sa protection.) Naše starine IV, Sarajevo 1957.
12. Prilog poznavanju sedrenih područja Bosne i Hercegovine obzirom na problem zaštite i turističkih mogućnosti. (A contribution to the study of the plastery regions concerning their protection and tourism.) Naše starine VII, 165—175, Sarajevo 1960 (zajedno s ing. Ržehakom).